

Publieke rouw

De rol van egoïsme, altruïsme en sensatiebelustheid.

Masteronderzoek Klinische Psychologie

Auteurs: J. School (0322024) en R. E. Marechal (0340111)
Begeleider: Dr. H. A. W. Schut, Vakgroep Klinische en Gezondheidspsychologie
Instelling: Universiteit Utrecht
Opleiding: Masteropleiding Klinische en Gezondheidspsychologie
Datum: 4 mei 2008

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Inleiding	4
Methode	9
Resultaten	12
Discussie	15
Literatuurlijst	20

VOORWOORD

De woorden ‘publieke rouw’ zorgden bij belangstellenden in huidig onderzoek niet zelden voor gefronste wenkbrauwen. Het noemen van een voorbeeld bleek dan verhelderend te werken. Toch is het geen doorsnee onderwerp. Onze interesse hiervoor is mede gewekt door verbazing over en nieuwsgierigheid naar dit fenomeen. Wat drijft mensen om deel te nemen aan publieke rouw?

Het onderzoek verliep, zoals traditioneel het geval lijkt te zijn, niet zonder slag of stoot. Ook wij kennen het leed van gecrashte laptops en ontbrekende versies. Desondanks hebben we ons niet uit het veld laten slaan, mede door de bezielende begeleiding van Henk Schut. Hij wist ons vanaf begin af aan te stimuleren om nog een stap extra te zetten en kritisch te blijven ten opzichte van ons werk. Maar bovenal wist hij ons steeds weer te motiveren om met plezier en vol goede moed verder te gaan, waarvoor onze dank. Ook willen we de mensen in onze directe omgeving bedanken die we aan menig discussie hebben onderworpen en die met afstand soms de vrij simpele oplossing boden.

Wij hebben het schrijven van dit stuk ervaren als een leerweg waarop wij onze onderzoeksvaardigheden volop hebben kunnen ontwikkelen. Onder het geleerde valt ook het besef dat het doen van onderzoek geen koud kunstje is. Echter, dankzij de nimmer aflatende steun van elkaar en die van Henk Schut, kijken we terug op een gedenkwaardig en boeiend onderzoeksproces. De uitkomst daarvan ligt voor u en presenteren wij hier met trots.

Janske School en Renske Marechal

SAMENVATTING

Publieke rouw lijkt steeds prominenter aanwezig in deze samenleving. Er is tot nu toe echter nauwelijks wetenschappelijk onderzoek verricht naar dit fenomeen. In huidig onderzoek werd de relatie tussen publieke rouw en een drietal concepten onderzocht, te weten: egoïsme, altruïsme en sensatiebelustheid. De specifiek voor dit onderzoek geconstrueerde vragenlijst werd door 500 treinreizigers ingevuld. Er werd geen overtuigend bewijs gevonden voor een mogelijke samenhang tussen publieke rouw en zowel egoïsme als altruïsme. Wel bleek een positieve relatie te bestaan tussen publieke rouw en sensatiebelustheid. In het bijzonder werd een verband gevonden tussen de componenten 'emotionele bewogenheid' van publieke rouw en 'nieuwsgierigheid naar het leven van anderen' van sensatiebelustheid. Met betrekking tot sekseverschillen bleek dat vrouwen meer geneigd zijn tot publieke rouw dan mannen. Tevens rapporteerden vrouwen, in tegenstelling tot eerder onderzoek, meer sensatiebelustheid dan mannen. De resultaten van huidig onderzoek worden besproken in de context van recente wetenschappelijke theorievorming omtrent publieke rouw en maatschappelijke ontwikkelingen.

ABSTRACT

Public mourning has become more prominent and yet empirical research assessing this subject is rare. This paper examines the correlation between public mourning and three variables: egoism, altruism and sensation seeking. 500 rail passengers completed a questionnaire devised for this study. No significant correlations between public mourning and both egoism and altruism could be found. A positive correlation between public mourning and sensation seeking, however, was determined. In particular, the component 'feeling moved by the death of a stranger' was associated with the component 'curiosity in the personal lives of others'. The results suggest that females score higher on public mourning than males and that, in contrast with previous studies, they are also more inclined to report sensation seeking. The results of this study are discussed in the context of emerging current scientific theorizing regarding public mourning and societal developments.

INLEIDING

Het overlijden van André Hazes in september 2004 zorgde voor een vol voetbalstadion in Amsterdam ter nagedachtenis aan de Nederlandse volkszanger. Zijn dood was voorpaginanieuws, condoleanceregisters werden massaal getekend en de herhaling van de documentaire 'Zij gelooft in mij' trok bijna een miljoen kijkers. Het is niet het enige voorbeeld van publieke rouw zoals dat de laatste jaren in Nederland te zien was. De dood van Pim Fortuyn en Sylvia Millemcam leverden een golf van nationale rouw op. Buiten Nederland heeft ook het overlijden van prinses Diana veel opschudding teweeg gebracht. Haar dood zorgde voor uitzonderlijk massaal rouwvertoon. Tragische gebeurtenissen, waarbij publieke figuren geen rol spelen, zoals de dood van het meisje van Nulde of de talloze stille tochten in het teken van zinloos geweld, worden bovendien steeds vaker aangegrepen als gelegenheid om collectief te rouwen.

Het concept 'publieke rouw' is een relatief nieuw begrip in de psychologische literatuur, waarover tot op heden nog weinig is gepubliceerd. In de literatuur die dit onderwerp wel behandelt, wordt vaak getracht een specifiek geval te verklaren door de context te onderzoeken. Parrot en Harré (2000) beschrijven bijvoorbeeld uitvoerig de dood van Diana. Het Britse koningshuis werd ervan beschuldigd niet genoeg emotie te tonen; het volk wilde meer betrokkenheid zien. De publieke aandacht voor haar overlijden en de hoeveelheid emoties die dit teweeg bracht werd hier beschouwd als een tegenhanger van de heersende sociale norm, de 'stiff upperlip'. Klekot (2007) koppelt de publieke uitingen van rouw in Polen omtrent de dood van Paus Johannes Paulus II aan een ander maatschappelijk doel. Enerzijds worden ze gezien als eerbetoon aan een voor veel Polen belangrijk persoon. Op die manier konden de Polen de gevoelens die zijn dood opriep delen. Anderzijds beschouwt Klekot de publieke uitingen van rouw als een vorm van protest. Zo werden er bloemen neergelegd op plaatsen waar dit niet door de regering was toegestaan. De rouwrituelen waren in dit geval ook een manier om uit te halen naar het totalitaire regime.

In de wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke literatuur is een aantal pogingen gedaan het fenomeen publieke rouw te verklaren. Beunders (2002) beschrijft publieke rouw als een psychische, alsmede fysieke behoefte om buiten de privé-sfeer met anderen in contact te komen om gevoelens van rouw te delen. Als dat proces in de maatschappij eenmaal op gang is, kan het buitengewoon aanstekelijk werken. In het boek 'Publieke tranen' onderzoekt Beunders als historicus de huidige emotiecultuur. Hoewel hij veelal niet-wetenschappelijke bronnen gebruikt, levert zijn onderzoek vaak interessante gedachtegangen op. Een kenmerk van publieke rouw, in het bijzonder naar aanleiding van het overlijden van charismatische leiders, is volgens Beunders herkenning. Mensen identificeren zich vaak met bepaalde aspecten van het leven van leiders, die pas na hun dood expliciet aan het licht komen. De overledene kan ook een symbolische functie hebben gehad voor een bepaalde bevolkingsgroep of levenswijze. Bovendien worden er vaak dromen of verlangens op deze personen geprojecteerd. Pim Fortuyn is hier een uitzonderlijk voorbeeld van; hij benoemde verlangens die bij een bepaalde bevolkingsgroep sterk leefden, maar tot dan toe niet direct werden uitgesproken.

Ook Gibson (2007) probeert het fenomeen van publieke rouw te verklaren in een wetenschappelijk essay over de dood van Steve Irwin. Zij verbaast zich over het feit dat de persoonlijke levens van publieke figuren collectieve kennis lijken te zijn geworden. Een logisch gevolg van het feit dat de moderne man of vrouw een aanzienlijk deel van de dag doorbrengt voor de televisie is dat er 'collective memories' (p. 2) ontstaan rondom een publiek persoon. Deze gedeelde herinneringen faciliteren gevoelens van diepe ontroering na de dood van een publiek persoon, terwijl er in werkelijkheid geen persoonlijke band heeft bestaan.

Is publiek rouwen inderdaad een recente ontwikkeling? Kijkend naar de afgelopen eeuw kan worden vastgesteld dat de publieke emotie van rouw een lange golfbeweging heeft laten zien. Vanaf 1900 is de emotie van tranenrijke rouw langzaam maar zeker weggedrukt tot deze eind jaren zestig nauwelijks meer aanwezig was. Vanaf 1980 was er weer meer publieke aandacht voor rouw, onder andere tijdens de als feesten bedoelde uitvaarten in de jaren negentig. De reactie op het overlijden van charismatische leiders valt echter buiten deze golfbeweging. Wat betreft de reactie op de dood van deze leiders is in de hele eeuw min of meer hetzelfde patroon herkenbaar: hoe groter de symbolische betekenis, hoe meer dromen op de overledene waren geprojecteerd, hoe talrijker de publieke tranen (Beunders, 2002).

Aan voorbeelden van publieke rouw en context daarbij geen gebrek in de wetenschappelijke literatuur. Wat lijkt te ontbreken is een goede definitie van wat publieke rouw nu werkelijk inhoudt. In huidig onderzoek wordt publieke rouw gedefinieerd als 'het zichtbaar en collectief tonen van een reactie op het overlijden van iemand waarmee geen persoonlijke band heeft bestaan'. Publieke rouw kan volgens deze definitie zowel betrekking hebben op publieke als op onbekende individuen. Daarnaast wordt er geen onderscheid gemaakt in de manier van overlijden; deze kan zowel natuurlijk zijn als het gevolg van geweld, zelfmoord of een ongeval.

Publieke rouw kan verschillende uitingsvormen hebben. Walker (2007) bespreekt in zijn artikel de publieke aspecten van rouw op internet. Hij beschrijft de behoefte om op deze manier te communiceren over rouw om zo de doden te herdenken. Internet biedt de mogelijkheid om ideeën en informatie te delen maar ook om in contact te komen met andere rouwenden. Hoewel er vaak persoonlijke boodschappen voor de overleden persoon of hun nabestaanden worden achtergelaten, wordt er tevens geparticipeerd in een publieke context. Communiceren via internet is één van de uitingsvormen die publieke rouw kan aannemen. Andere vormen zijn bijvoorbeeld stille tochten, het bijwonen van een rouwplechtigheid of het tekenen van een condoleanceregister. Kenmerkend is dat deze uitingen zich vaak afspelen in een sociale context. Deze context kan tegelijkertijd een podium zijn voor het, al dan niet bewust, behartigen van persoonlijke belangen en andere behoeften dan het publiekelijk uiten van rouw. Dit leidt tot de vraag of beweegredenen omtrent de deelname aan publieke rouw wel zo nobel zijn als zij in eerste instantie lijken? In huidig onderzoek worden deze beweegredenen kritisch onderzocht. Aandacht gaat uit naar de relatie tussen publieke rouw en egoïsme, publieke rouw en altruïsme en publieke rouw en sensatiebelustheid. Thans zal worden getracht een relatie tussen deze concepten aannemelijk te maken.

Publieke rouw, een uiting van egoïsme of altruïsme?

In een niet-wetenschappelijk, maar buitengewoon kritisch en prikkelend betoog geeft West (2004) zijn visie op het onderwerp publieke rouw. Hij neemt in dit artikel een controversieel standpunt in. De

toenemende massale uitingen van rouw vanaf de jaren tachtig tot nu, zijn volgens hem geen teken van (groeïende) compassie in de maatschappij. Het tonen van publieke rouw is eerder bedoeld om aan anderen te laten zien hoe meelevend we zijn; een manier om ons te kunnen profileren als gevoelige, sympathieke medemensen. Daarnaast kan het vertonen van publieke rouw nog een ander doel dienen. De collectieve solidariteit kan namelijk een verloren gegane eenheid herstellen. Walgrave en Stouthuysen (1998) beschrijven de versplintering en individualisering van de samenleving en wijzen op publieke rouw als middel om een nieuw gemeenschapsgevoel en een gevoel van 'erbij horen' te creëren. Publieke rouw wordt zo een ritueel dat de verloren banden aanhaalt. Zonder dat huidig onderzoek in wil gaan op conformisme als motief voor het deelnemen aan publieke rouw, biedt de visie van Walgrave en Stouthuysen een belangrijk perspectief, namelijk de aanwijzing dat er een egoïstisch motief, erbij willen horen, bestaat voor publieke rouw. Onder motief wordt hier een drijfveer of beweegreden verstaan, terwijl motivering wordt beschouwd als 'de door de persoon aangeleverde gronden voor zijn gedrag' (Linschoten, 1964, p.70). Dit is voor huidig onderzoek van belang, omdat juist de redenen die mensen aangeven voor deelname aan publieke rouw en de onderliggende motieven ter discussie staan.

West (2004) betoogt in zijn artikel dat de behoefte om collectief te rouwen voortkomt uit een aantal factoren die leiden tot het naleven van hetzelfde egoïstische doel. Hij noemt de 'post-emotionele' tijd waarin we leven, waarin echte emoties nauwelijks meer bestaan, maar krokodillentranen en gefabriceerde emoties de boventoon voeren. Ook noemt hij de afbraak van het 'heilige' instituut van gezin en geloof en de daaruit voortvloeiende toename van depressieve gevoelens, waarin publieke rouw als uiting van onvrede dient. Maar bovenal noemt West de behoefte om geliefd te worden. 'We are given to such displays of empathy because we want to be loved ourselves' (p.3). De behoefte om geliefd te zijn of erbij te horen lijkt, binnen deze gedachtegang, een aanwijzing dat deelname aan publieke rouw niet alleen een doel op zich is, maar ook een middel om persoonlijke belangen te behartigen.

Wetenschappelijk onderzoek van Wedekind en Braithwaite (2002) ondersteunt de notie dat egoïstische motieven mogelijk ten grondslag liggen aan gedrag dat in eerste instantie altruïstisch lijkt. Uit dit onderzoek blijkt dat spelers van een wederkerigheidsspel zich niet altijd bewust zijn van het feit dat hun liefdadig gedrag tegelijkertijd eigenbelang en een strategisch doel dient. Daarmee is niet gezegd dat deze twee motieven altijd onderliggende factoren zijn bij liefdadig gedrag. Wel wordt hiermee duidelijk dat egoïsme en altruïsme soms hand in hand kunnen gaan.

Ook Bereckzei, Birkas en Kerekes (2007) gaan ervan uit dat altruïstisch gedrag tenminste mede gebaseerd is op zelfzuchtige motieven. Zij concluderen dat mensen eerder hulp aanbieden aan onbekenden als er anderen aanwezig zijn, dan wanneer niemand dit zou waarnemen. Er is een significante samenhang tussen publiekelijk toegezegde steun aan een goed doel en stijging in aanzien. Sterker nog, de reputatie van degenen die hun steun niet toezeggen daalt. Daarnaast worden mensen die zich openlijk genereus opstellen hoger gewaardeerd op sympathie en betrouwbaarheid. Bewust of onbewust, reputatie en status vormen voor veel mensen belangrijke beweegredenen voor altruïstisch gedrag richting vreemden.

Volgens Myrsetud (1998) is het helpen van anderen alleen dan altruïstisch, als de persoon in kwestie denkt aan het welzijn van de ander als uiteindelijke, meest fundamentele doel. Dit sluit aan bij de definities die Batson (1992) geeft voor egoïsme en altruïsme:

'Egoism is a motivational state with the ultimate goal of increasing one's own welfare' (p. 69).

'Altruism is a motivational state with the ultimate goal of increasing another's welfare' (p. 69).

Er is volgens Batson echter een aantal implicaties van deze definities. Drie daarvan worden hier genoemd. Ten eerste zijn de definities gebaseerd op motivaties en dus niet op gedrag of consequenties. Of deze motivaties leiden tot gedrag is afhankelijk van de omstandigheden. Ten tweede zijn de onderliggende motieven lang niet altijd bewust. Dit impliceert dat wanneer respondenten direct naar hun motieven worden gevraagd, er mogelijk vertekende informatie wordt verkregen. De derde en belangrijkste implicatie voor dit onderzoek is dat Batsons benadering de mogelijkheid uitsluit dat er sprake is van beide motieven. Hij beschouwt egoïsme en altruïsme als twee uiteinden van één dimensie. Dat betekent niet dat het bereiken van een altruïstisch doel geen positieve gevolgen voor de helpende persoon met zich mee kan brengen. Batson zegt hierover dat deze bijkomende positieve gevolgen echter niet het ultieme doel zijn van uit empathie ontstane hulp; het zijn onbedoelde

neveneffecten. Samenvattend verwerpt Batson de mogelijkheid dat er egoïstische motieven bestaan naast altruïstische motieven door zich vast te houden aan één uiteindelijk doel.

In de praktijk is het echter vaak lastig te bepalen welk doel nu het ultieme doel is. Hoe wordt bepaald welke motieven worden ingezet om het ultieme doel te bereiken en welke motieven slechts een ondergeschikte rol spelen? In veel situaties zijn de motivaties niet eenvoudig te scheiden maar bestaan ze naast elkaar. In het geval van publieke rouw zijn zowel egoïsme als altruïsme factoren die hiermee kunnen samenhangen. In huidig onderzoek wordt niet de veronderstelling van één uiteindelijk doel gehanteerd. Egoïsme krijgt hier de betekenis: ‘Een intentie met als doel het eigen welzijn te vergroten’ ten opzichte van altruïsme dat staat voor ‘een intentie met als doel het welzijn van de ander of anderen te vergroten’. Voor deze definities gelden eveneens de eerste twee door Batson genoemde implicaties. Ook hier is het afhankelijk van de omstandigheden of de intenties daadwerkelijk leiden tot gedrag en zijn onderliggende motieven niet altijd bewust.

Vooropgesteld dat egoïsme en altruïsme gelijktijdig kunnen voorkomen en zodoende worden behandeld als twee verschillende dimensies, volgt onderstaand een inschatting van de samenhang tussen publieke rouw en respectievelijk egoïsme en altruïsme. Zowel egoïsme als altruïsme lijken, zoals voorgaande veronderstelt, nauw samen te hangen met publieke rouw. In eerste instantie lijkt de rol van altruïsme voor de hand liggend, maar bij nader inzien is de rol van egoïsme wellicht groter. Een grotere bereidheid voor deelname aan publieke rouw lijkt, volgens verschillende auteurs, samen te hangen met een grotere mate van egoïsme. Vergelijkbaar wordt bij een grotere bereidheid voor deelname aan publieke rouw een grotere mate van altruïsme verwacht. Hieruit ontstaan de volgende hypothesen: Er is een positief verband tussen publieke rouw en egoïsme en er is tevens een positief verband tussen publieke rouw en altruïsme.

Publieke rouw en sensatiebelustheid

Naast de relatie tussen publieke rouw en zowel egoïsme als altruïsme, wordt in huidig onderzoek ook de relatie tussen publieke rouw en sensatiebelustheid onderzocht. Binnen de wetenschappelijke literatuur bestaan verschillende visies op dit laatste concept. Een kort overzicht van de meest vooraanstaande literatuur met betrekking tot sensatiebelustheid wordt geboden om duidelijk te maken hoe dit begrip in het licht van huidig onderzoek wordt gezien.

Zuckerman (1994) en Arnett (1994) spelen een dominante rol binnen het onderzoek naar sensatiebelustheid. Zuckerman definieert dit als zijnde: ‘[...] a trait defined by the seeking of varied, novel, complex and intense sensations and experiences, and the willingness to take physical, social, legal and financial risks for the sake of such experiences’ (p. 27). Arnett gaat daarentegen niet uit van een karaktertrek, maar meer van een verlangen dat zich kan voordoen. Hij definieert dit tengevolge als ‘[...] the extent of a person’s desire for novelty and intensity of experience’ (p. 294).

Wegens kritiek op bestaande definities is ten behoeve van huidig onderzoek een nieuwe definitie van sensatiebelustheid opgesteld. Het belangrijkste bezwaar bij de conceptualisatie van dit concept door Zuckerman (1994) is de component ‘risicovol gedrag’. Volgens huidig onderzoek kan risicovol gedrag feitelijk wel een onderdeel van sensatiebelustheid zijn, maar heeft het niet dezelfde nadruk en is het bovendien geen noodzakelijk ingrediënt. Een ander punt waarop de zienswijze Zuckerman afwijkt van wat huidig onderzoek onder sensatiebelustheid verstaat, komt naar voren in de operationalisatie van dit concept. Zo richt Zuckerman een aantal items op leeftijdsspecifiek gedrag. Ook delinquent gedrag zoals blowen, wordt door hem gerekend tot een vorm van sensatiebelustheid (Roth, Hammelstein & Brähler, 2007). Roth et al. pleiten in hun benadering van dit concept voor het opnemen van de onderliggende behoefte aan sensatie, de ‘need for stimulation’. Dit wordt in huidig onderzoek als een waardevolle aanvulling gezien, naast aandacht voor het bijbehorende gedrag. Hetgeen dit onderzoek in combinatie met publieke rouw tracht te onderzoeken, is sensatiebelustheid die kan worden omschreven als: ‘De behoefte aan nieuwe, prikkelende en stimulerende ervaringen en gevoelens die kunnen leiden tot (niet noodzakelijk risicovol) gedrag’.

Hoewel West (2004) de link tussen publieke rouw en sensatiebelustheid nauwelijks expliciet legt, wijst hij in zijn artikel op ‘rouwtoeristen’ en ‘recreatie rouwers’. Hij doelt daarmee op mensen die in hun zoektocht naar een lekker dagje uit, de kans schoon zien hun medemenselijkheid te tonen in de geborgenheid van de menigte. Deze mensen geven volgens West meer om het tonen van compassie dan om het daadwerkelijke onderwerp. Publieke rouw is dan geen doel op zich, maar mensen willen daarmee vooral een goed gevoel over zichzelf krijgen en zijn bovendien uit op amusement.

Beunders (2002) zegt hierover: ‘De fase van collectieve rouw om wat verloren is gegaan, lijkt zo goed als afgerond. [...] De samenleving leek weliswaar af en toe betrokken bij de nabestaanden van moorden en rampen, maar als het om daadwerkelijke hulp of actie ging niet in diezelfde mate’ (p. 193-194). Blijkbaar beperkt de betrokkenheid zich tot een bepaald niveau of spelen andere factoren dan betrokkenheid een grotere rol. Eén van die factoren is wellicht een haast onbevredigbare behoefte aan sensationeel nieuws. Mogelijk komt dit voort uit de gefragmenteerde samenleving, uit de behoefte elkaar op te zoeken, maar zeker ook uit het feit dat het sleurdoorbrekend is en het kijkplezier oplevert.

Hoewel de relatie tussen sensatiebelustheid en publieke rouw volgens sommige critici voor de hand liggend lijkt, werd er geen concreet wetenschappelijk onderzoek verricht naar de combinatie van deze twee concepten. Vanuit maatschappijkritische geluiden dat publieke rouw wordt gebruikt als amusement, luidt de hypothese van dit artikel: Er bestaat een positief verband tussen publieke rouw en sensatiebelustheid.

Sekseverschillen

Er is tot op heden nauwelijks structureel wetenschappelijk onderzoek verricht naar publieke rouw en een inschatting van sekseverschillen daaromtrent is dan ook lastig te maken. Vanuit onderzoek naar de werkzaamheid van behandelingsstrategieën bij de verwerking van niet-publieke rouw, vonden Schut, Stroebe, De Keijser en Van den Bout (1997) dat vrouwen voornamelijk gebruik maken van emotion-focused coping en mannen meer geneigd zijn tot problem-based coping. Hoewel dit onderscheid nog onderwerp van discussie lijkt te zijn, zijn zowel Vingerhoets en Van Heck (1990) als De Ridder (in Sherr & St. Lawrence, 2000) van mening dat vrouwen zich meer dan mannen op emoties richten bij het verwerken van een verlies. Deze vorm van coping bestaat hoofdzakelijk uit het uiten van emoties, terwijl problem-focused coping meer is gericht op het hanteren van de situatie, of het probleem dat hieraan ten grondslag ligt. Vanuit de assumptie dat vrouwen meer geneigd zijn tot de expressie van emoties bij de verwerking van een verlies, rijst de vraag of dit ook opgaat voor publieke rouw. Publieke rouwrituelen in verschillende vormen lijken gemeen te hebben dat zij allen podia bieden aan het uiten van emoties. Hoewel het verwerken van het verlies van een publiek persoon zich onderscheidt van een persoonlijk verlies, wordt in huidig onderzoek desalniettemin verwacht dat vrouwen meer publieke rouw vertonen dan mannen.

Sekseverschillen in egoïsme en altruïsme waren in tegenstelling tot publieke rouw vaker onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Opmerkelijk is echter dat er meer bekend is over de samenhang tussen beide seksen en altruïsme dan over de samenhang tussen beide seksen en egoïsme. Verwachtingen in de wetenschappelijke literatuur (Grusec, Mills & Pedersen, 1989; Hartenian & Shepard 1991) scheppen een beeld waarin mannen meer egoïsme vertonen dan vrouwen. De resultaten van deze onderzoeken laten echter geen sekseverschillen zien in de mate van egoïsme. Ook wordt in de literatuur de verwachting geschapen dat vrouwen meer altruïsme vertonen dan mannen (Fletcher & Major, 2004). Desondanks wordt ook hier in de resultaten doorgaans geconcludeerd dat er geen sekseverschil is in de mate van altruïsme. Zo constateert Chou (1998) in een onderzoek naar genderverschillen in deelname aan vrijwilligerswerk dat er geen verschil in altruïsme bestaat tussen de seksen. Ook stelt Monroe (1991) in haar studie naar altruïsme en cognitieve patronen dat gender geen voorspeller is van altruïsme. Deze resultaten leiden in huidig onderzoek tot de volgende hypothesen: Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen op zowel egoïsme als altruïsme.

Eerder wetenschappelijk onderzoek naar sekseverschillen binnen sensatiebelustheid wees uit dat mannen hier in de regel hoger op scoren dan vrouwen (Ball, Farnnill & Wangeman, 1984; Beauducel, Strobel & Brocke, 2003; Roth, Schumacher & Brähler, 2005; Zuckerman, 1994). Mannen rapporteren in vrijwel elk wetenschappelijk onderzoek stelselmatig meer sensatiebelustheid dan vrouwen. Met betrekking tot dit verschil merken Roth et al. echter op dat de uiting van sensatiebelustheid zoals deze tot nu toe is gemeten, voornamelijk is gericht op gedrag en dat dit weinig betekenis hoeft te hebben voor sekseverschillen met betrekking tot de behoefte aan sensatie. Roth et al. vonden opmerkelijk genoeg geheel in overeenstemming met de resultaten van Zuckerman en Arnett, ook dat mannen een hogere mate van sensatiebelustheid vertonen dan vrouwen. Vanuit deze resultaten wordt in huidig onderzoek verwacht dat mannen meer sensatiebelustheid rapporteren dan vrouwen.

METHODE

Onderzoeksdesign

Ten behoeve van de beantwoording op de vraagstelling en de te toetsen hypothesen, is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een survey-onderzoek. Er is sprake van een cross-sectionele studie met één meetmoment.

Respondenten

500 respondenten hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Alle respondenten waren treinreizigers op verschillende trajecten binnen Nederland, waarbij geen onderscheid werd gemaakt tussen reizigers uit de eerste en de tweede klas. Voor deze vorm van respondentenwerving is gekozen, vanuit de verwachting een betrekkelijk representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking te bereiken. In het bijzonder werd gestreefd naar zowel een generaliseerbare man-vrouw verdeling als een uitgebreid leeftijdsbereik, naast variërende opleidingsniveaus en politieke voorkeuren. De respondenten werd verzocht of zij wilden meewerken aan een afstudeeronderzoek middels het invullen van een vragenlijst die tien minuten in beslag nam. Een belangrijk selectiecriteria daarbij was het kunnen lezen en begrijpen van de Nederlandse taal. De man-vrouw verdeling was respectievelijk 47.5% en 52.5% en de leeftijd van de respondenten varieerde van 16 tot en met 80 jaar ($M=35.0$; $SD=16.2$). Het opleidingsniveau van de respondenten liep uiteen van laag (2.2%), laag-midden (7.7%), midden-hoog (40.9%), tot en met hoog (46.1%). De politieke voorkeur varieerde van links (12.6%), links-midden (25.4%), midden (20.3%), midden-rechts (16.1%) tot en met rechts (6.9%). Van de respondenten had 0.8% een andere politieke voorkeur dan aangegeven in de vragenlijst en 15.9% gaf aan geen politieke voorkeur te hebben. Er is geen systematische inventarisatie gemaakt van de non-respons. Naar schatting gaf 30% van de bevroegden aan geen medewerking te willen verlenen aan het onderzoek.

Meetinstrumenten

Voor dit onderzoek is een nieuwe vragenlijst ontwikkeld, waarbij een aantal items (na vertaling) aan reeds bestaande vragenlijsten zijn ontleend. Enkele van deze items zijn niet overgenomen in hun oorspronkelijke vorm, maar aangepast ten gunste van onderhavig onderzoek. Items uit bestaande vragenlijsten werden beoordeeld op basis van de definiëring van de verschillende concepten, zoals deze wordt gehanteerd in dit onderzoek.

Een voorbeeld van dit selectieproces binnen het concept sensatiebelustheid is item 30; 'Ik vind het leuk om me in situaties te bevinden waarvan mijn hart sneller gaat kloppen'. Dit item is ontleend aan item 14 van de 'Need Inventory of Sensation Seeking' (NISS) van Roth et al. (2007). Hiervoor is gekozen, vanuit de overweging dat dit een behoefte aan het ervaren van een prikkelende ervaring weergeeft, hetgeen een belangrijk aspect van de definitie van dit onderzoek beslaat. Een item van de 'Arnett Inventory of Sensation Seeking' (AISS) van Arnett (1994); 'I like extremely hot and spicy foods', heeft hoofdzakelijk betrekking op een onbewuste lichamelijke sensatie. Deze vorm van sensatie is bij het definiëren van sensatiebelustheid bewust buiten beschouwing gelaten en dit item werd tengevolge in huidig onderzoek niet meegenomen.

De eerste zeven items in de vragenlijst bestaan uit een inventarisatie van enkele persoonlijke gegevens. Vervolgens beslaat de vragenlijst 48 items, met een 5-punts Likertschaal als antwoordmogelijkheid. Daarbij zijn de vragen gecategoriseerd per concept, te weten publieke rouw, altruïsme/egoïsme en sensatiebelustheid. De verschillende onderwerpen worden elk ingeleid door een korte introductie. De betekenis van de antwoordmogelijkheden verschilt per concept.

Afhankelijke variabele

Publieke rouw is in dit onderzoek geoperationaliseerd door middel van dertien items die ten behoeve van onderhavig onderzoek zijn opgesteld. Eén van deze items luidt: 'Ik heb de behoefte gehad om naar een openbare herdenkingsceremonie te gaan'. Als antwoordmodel is gebruik gemaakt van een frequentie dimensie, variërend van 'nooit' (1) tot en met 'vaak' (5). Cronbach's alpha van deze schaal bleek na analyse .75 te zijn. Ten gunste van de betrouwbaarheid is item 7 ('Ik heb gelachen om een grap over een publiek persoon die is overleden') verwijderd.

De in dit onderzoek gehanteerde definitie van publieke rouw diende als voornaamste bron bij de operationalisatie van dit concept. De huidige Nederlandse maatschappij verschafte hierbij bruikbare voorbeelden. Vanuit de notie dat de definitie van publieke rouw is opgebouwd uit verschillende onderdelen, zijn de vragen per onderdeel geconstrueerd. Zo is bijvoorbeeld de behoefte aan publieke rouw onderscheiden van het gedrag; in feite een meer publieke vorm van publieke rouw. Dit onderscheid wordt duidelijk in items als 'Ik heb bij tragische gebeurtenissen de behoefte gehad om een daad te stellen om mijn solidariteit of medeleven te laten blijken' en 'Ik ben naar een rouwstoet geweest van iemand die ik nooit persoonlijk heb gekend'. Naast het onderscheid tussen behoefte en gedrag, wordt in de definitie ook aandacht geschonken aan de inhoud van het gedrag en het ontbreken van een persoonlijke band met de overledene.

Een Principal Components Analysis is uitgevoerd over de twaalf resterende items die publieke rouw meten. Hieruit blijkt dat binnen deze serie vragen drie componenten te onderscheiden zijn die tezamen 52.3% van de variantie verklaren. De eerste component binnen publieke rouw bestaat hoofdzakelijk uit vragen die betrekking hebben op de initiële reactie op de dood van publieke personen en contact daarover met anderen in een privé-sfeer. Deze component wordt 'emotionele bewogenheid' genoemd en bestaat uit zes items met een betrouwbaarheid van .69. Hiervoor geldt: hoe hoger de score, des te hoger de emotionele bewogenheid. De tweede component heeft voornamelijk betrekking op gedrag en de behoefte om dit gedrag (collectief) te vertonen. Deze component beschrijft een actieve vorm van rouwgedrag na het overlijden van iemand waarmee geen persoonlijke band heeft bestaan en is tengevolge getiteld: 'publiek rouwgedrag'. Deze component bestaat uit drie items en heeft een betrouwbaarheid van .67 waarvoor geldt: hoe hoger de score, des te hoger de participatie in publiek rouwgedrag. De derde component richt zich vooral op het 'kleine' karakter van uitingen van publieke rouw. Een relatie tussen deze vragen bestaat ook in de specifieke vorm van publieke rouw, namelijk bij tragische gebeurtenissen. Deze component wordt verder 'behoefte een kleine daad te stellen' genoemd en bestaat uit drie items met een betrouwbaarheid van .63. Hiervoor geldt: hoe hoger de score, des te meer behoefte om een kleine daad te stellen.

Onafhankelijke variabelen

Sensatiebelustheid is in dit onderzoek geoperationaliseerd door middel van negentien items. De antwoordmogelijkheden lopen uiteen van 'helemaal niet op mij van toepassing' (1) tot en met 'heel erg op mij van toepassing' (5). De NISS (Roth et al., 2007) was één van de bestaande vragenlijsten die voor het meten van dit concept als inspiratiebron diende. Uit deze lijst zijn vijf items ofwel vertaald overgenomen, dan wel aangepast en in hun nieuwe vorm gebruikt. Eén van de items luidt: 'Ik vind het op een prettige manier spannend om me in een onbekende situatie te bevinden'. Voor hetzelfde concept hebben ook twee items van de 'Tendency to Gossip Questionnaire' (TGQ) van Nevo en Nevo (1993) model gestaan. Eén daarvan is: 'Ik bespreek met mijn vrienden de relaties van anderen'. Een laatste bron voor het opstellen van items horend bij dit concept was de AISS (Arnett, 1994). Uit deze lijst zijn vijf items overgenomen uit de subschaal 'Novelty Seeking' (NS). Eén van de items luidt: 'Ik vind het een aantrekkelijk idee om te trouwen met iemand uit een ander land'. Bovendien zijn er twee fake-items aan de vragenlijst toegevoegd, te weten: 'Ik kijk graag naar het NOS journaal' en 'Ik ga graag naar de bioscoop'. Deze items zijn in de vragenlijst opgenomen om vermoedens van de respondent over de variabelen zoveel mogelijk weg te nemen. Cronbach's alpha van deze schaal bleek na analyse .73 te zijn. Ten behoeve van de betrouwbaarheid is item 15 verwijderd ('Ik kijk graag naar het NOS-journaal'). Het andere fake-item is niet verwijderd omdat het een positief effect heeft op de betrouwbaarheid van de gehele schaal.

Na factoranalyse van het concept sensatiebelustheid lijken zich drie componenten af te tekenen, die tezamen 44.5% van de variantie verklaren. De eerste component bestaat uit items die overeenkomst vertonen in de behoefte aan prikkelende ervaringen en lichamelijke sensaties. De items beschrijven in het bijzonder onbekende, indrukwekkende situaties die spanning veroorzaken. Deze component wordt 'behoefte aan spanning' genoemd en bestaat uit negen items met een betrouwbaarheid van .78. Hiervoor geldt: hoe hoger de score, des te meer behoefte aan spanning. De tweede component beschrijft sensatiebelustheid als een vorm van sensatie waarin intieme aspecten van het leven van anderen centraal staan. De nadruk ligt hierbij op gedrag. Deze component wordt beschreven als 'nieuwsgierigheid naar het leven van anderen' en bestaat uit vijf items met een betrouwbaarheid van .75 waarvoor geldt: hoe hoger de score, des te meer nieuwsgierigheid naar het

leven van anderen. De derde component heeft voornamelijk betrekking op de waardering van activiteiten die onbekend zijn voor de respondent. Deze component wordt 'positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen' genoemd en bestaat uit drie items met een betrouwbaarheid van .48. Hiervoor geldt: hoe hoger de score, des te meer positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen.

Egoïsme is geoperationaliseerd door middel van zeven items. Daarvan zijn drie items ontleend aan 'Het levensvragenonderzoek' dat is opgesteld en uitgevoerd in opdracht van de Unie Vrijzinnige Verenigingen (Verhaest, Verté, De Metsenare, Elias, Kristoffersen & Stuy, 2005). Deze items zijn afkomstig uit de subschaal 'Utilitair Individualisme'. Eén van deze stellingen luidt: 'Het nastreven van persoonlijke kansen vind ik belangrijker dan goede relaties met anderen'. De betrouwbaarheid van dit concept is gemeten middels inter-item-correlaties, vanwege het beperkte aantal items van de schaal. Uit deze correlaties blijkt dat het merendeel van de items (vier van de in totaal zeven items) niet in het bereik van .2 tot en met .4 valt, zoals dit idealiter volgens Briggs en Cheek (zoals geciteerd in Pallant, 1995) behoort te zijn. Hoewel de betrouwbaarheid van deze items discutabel is, worden ze desalniettemin meegenomen in de berekening van de resultaten.

Altruïsme is geoperationaliseerd door middel van negen items. Daarvan zijn zeven items afkomstig uit de 'Altruism Scale' van Johnson, Danko, Darvill, Bochner, Bowers, Huang, Park, Pecjak, Rahim en Pennington (1989). Eén van deze items is: 'Ik heb wel eens teveel geld teruggekregen van een caissière en dit toen gezegd'. Ook de betrouwbaarheid van dit concept is gemeten middels inter-item-correlaties. Uit deze correlaties bleek dat één item (van de in totaal negen items) niet in het bereik van .2 tot en met .4 valt. Desondanks wordt dit item wel meegenomen in verdere analyses.

De verschillende items die egoïsme en altruïsme meten zijn in deze vragenlijst behandeld alsof ze tot één concept behoren en worden zodoende voorafgegaan door één introductie. De items zijn door elkaar geplaatst, om de kans op sociaal wenselijke antwoorden te verkleinen, alsook om de respondent zo weinig mogelijk inzicht te geven in de hypothesen van het onderzoek. Voor de zojuist besproken concepten variëren de antwoordmogelijkheden van 'helemaal niet eens met de stelling' (1) tot en met 'heel erg eens met de stelling' (5).

Na samenstelling van de vragenlijst heeft een pilot study plaatsgevonden waarbij de vragenlijst is afgenomen bij tien respondenten. Naar aanleiding van deze resultaten en de daarbij geplaatste kritische noten van de respondenten, zijn de laatste aanpassingen doorgevoerd om tot een definitieve versie te komen. Een exemplaar van de vragenlijst is verkrijgbaar bij de auteurs.

Procedure

De respondenten zijn middels gestructureerde kwantitatieve vragenlijsten schriftelijk geïnterviewd. De afname van de vragenlijsten vond plaats op 6 en 7 december 2007 in diverse treinen, op elf trajecten. Daarvoor zijn verschillende dagdelen gekozen. Vooraf werd de goedkeuring van de conducteur gevraagd om de vragenlijsten aan de treinreizigers voor te leggen. Hoewel tien conducteurs hiermee akkoord gingen (90.9%), wees één conducteur dit af (9.1%). De introductie, die in de verschillende coupés aan de treinreizigers werd verstrekt, bestond uit informatie over de uitvoerenden van dit onderzoek, globaal het onderwerp van de vragenlijst en de tijdsduur van deelname. Als reizigers hun medewerking wilden verlenen kregen ze vervolgens een vragenlijst uitgereikt die later weer werd opgehaald. De vragenlijst begon met een korte inleiding van het onderwerp alsmede een korte instructie voor het invullen van de vragen. Als de respondent na afloop één of meerdere vragen had, was daar kort tijd voor. Indien de tijd niet toereikend was, of de respondent graag op de hoogte wilde blijven van de vorderingen en resultaten van het onderzoek, werd verwezen naar het emailadres dat op de vragenlijst vermeld stond.

Bij de respondentenwerving is gebruik gemaakt van 'informed consent'. Van de geretourneerde vragenlijsten ontbrak bij vijf de toestemming om de gegevens voor verdere analyse te gebruiken en deze zijn in dat stadium tengevolge buiten beschouwing gelaten. Daarnaast waren er drie vragenlijsten waarbij de antwoordmogelijkheden niet ingevuld bleken te zijn. Derhalve konden acht lijsten niet worden meegenomen naar een volgende fase van het onderzoek. Uiteindelijk bleven er 492 vragenlijsten over die geschikt waren voor analyse.

RESULTATEN

Beschrijvende analyses

De scores op de afhankelijke en onafhankelijke variabelen zijn te zien in Tabel 1. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de range die uiteen loopt van de minimale tot en met de maximale score die per variabele te behalen was en de range die aangeeft tussen welke waarden er daadwerkelijk gescoord is.

Tabel 1: Beschrijvende analyses van de afzonderlijke concepten ($N \geq 492$)

	Range min. - max. Score		Range daadwerkelijke score		Gemiddelden	SD
	Van	Tot	Van	Tot		
Publieke rouw	13	65	13	46	27.4	6.0
Egoïsme	7	35	7	31	16.5	3.9
Altruïsme	9	45	17	42	30.9	4.7
Sensatiebelustheid	19	95	26	75	51.8	8.3

Beschrijvende analyses met betrekking tot publieke rouw

Respondenten met een rechtse politieke voorkeur ($M=28.2$, $SD=6.6$) toonden significant meer publieke rouw dan respondenten met een linkse politieke voorkeur ($M=26.5$, $SD=5.6$) ($t(283)=-2.29$, $p<.05$). De sterkte van dit verschil is echter gering ($ES=.02$). Ook werd een verschil gevonden bij de vergelijking tussen opleidingsniveau en publieke rouw. Een negatieve samenhang ($r=-.21$, $p<.01$) wijst uit dat respondenten met een lager opleidingsniveau meer geneigd zijn tot publieke rouw dan respondenten met een hoger opleidingsniveau. Ook bij dit verschil is de sterkte echter gering ($ES=.04$). Tot slot blijken er geen bijzonderheden te zijn in de relatie tussen publieke rouw en de verschillende leeftijdscategorieën.

De samenhang tussen publieke rouw en egoïsme

De relatie tussen publieke rouw en egoïsme is in dit onderzoek onderzocht met Pearson's correlatiecoëfficiënt. Met betrekking tot de eerste hypothese van dit onderzoek, waarin een positief verband tussen publieke rouw en egoïsme werd verondersteld, is deze relatie niet eenduidig gevonden. Met een gecorrigeerde p-grenswaarde (Bonferroni-correctie), is de relatie tussen de totaalscore op publieke rouw en de zeven afzonderlijke egoïsme-items voor geen enkel item significant, zoals zichtbaar is in Tabel 2. Vervolgens is de relatie tussen de drie componenten van publieke rouw met de egoïsme-items nader onderzocht. Daarbij valt op dat tussen de tweede component van publieke rouw ('publiek rouwgedrag') en twee egoïsme-items, te weten item 39 en item 44, significant positieve verbanden bestaan. Item 39 luidt: 'Ik vind dat iedereen moet doen wat hij/zij zelf het liefste wil en zich zo min mogelijk moet aantrekken van wat anderen daarvan vinden'. Item 44 luidt: 'Ik vind dat mensen zoveel mogelijk hun eigenbelang moeten nastreven'. Voor deze verbanden geldt dat hoe hoger de score op egoïsme is, des te meer publieke rouw gerapporteerd wordt. Deze relaties zijn echter van lage sterkte volgens Cohen (zoals geciteerd in Pallant, 2005). Al met al kan worden geconcludeerd dat de resultaten de hypothese omtrent een verband tussen publieke rouw en egoïsme nauwelijks ondersteunen.

De analyses van de veronderstelde samenhang zijn daarnaast afzonderlijk voor mannen en vrouwen uitgevoerd, alsook voor verschillende leeftijdsgroepen, politieke voorkeuren en opleidingsniveaus. Er werden echter geen significante verschillen gevonden.

Tabel 2: Correlaties tussen publieke rouw en de egoïsme-items (N ≥ 462)

	Egoïsme- item 33	Egïsme- item 37	Egoïsme- item 39	Egoïsme- item 42	Egoïsme- item 44	Egoïsme- item 45	Egoïsme- item 47
Totaalscore publieke rouw	.07	.11	.13	-.10	.12	.04	-.05
Emotionele bewogenheid	.08	.07	.06	-.09	.04	.04	-.07
Publiek rouwgedrag	.07	.09	.15*	-.01	.16*	.08	.09
Behoefte een kleine daad te stellen	.07	.11	.08	-.10	.11	-.01	-.06

*p ≤ .001

De samenhang tussen publieke rouw en altruïsme

Met betrekking tot de tweede hypothese, er is een positief verband tussen publieke rouw en altruïsme, is tevens gebruik gemaakt van Pearson's r en een gecorrigeerde grenswaarde. Er bestaan significant positieve relaties tussen de totaalscore van publieke rouw en twee van de negen altruïsme-items; item 35 ($r=.19$, $p<.001$) en item 36 ($r=.16$, $p=.001$). Item 35 luidt: 'Ik vind dat ik zoveel mogelijk aan het belang van anderen moet denken'. Item 36 luidt: 'Het welzijn van anderen plaats ik voor mijn eigen welzijn'. Voor de gevonden verbanden geldt dat hoe hoger de score op altruïsme is, des te groter de kans op deelname aan publieke rouw.

Uit analyse van de drie afzonderlijke componenten van publieke rouw in combinatie met de altruïsme-items blijken er twee significant positieve relaties te bestaan ($p<.001$). Op basis van deze resultaten kan evenwel niet overtuigend aangetoond worden dat er een positieve samenhang tussen publieke rouw en altruïsme bestaat.

Nadere analyse wijst uit dat politieke voorkeur een belangrijke rol speelt bij de significantie van item 36. Respondenten met een linkse politieke voorkeur scoorden met betrekking tot dit item significant hoger ($r=.33$, $p<.05$) dan respondenten met een rechtse politieke voorkeur ($r=.08$, $z=2.11$, $p<.05$). Bij de vergelijking van verschillende opleidingsniveaus blijkt item 36 eveneens opmerkelijke resultaten op te leveren. Respondenten met een laag opleidingsniveau lieten hier een negatieve correlatie zien ($r=-.10$, $p<.05$), terwijl respondenten met een hoog opleidingsniveau een significant positieve correlatie demonstreerden ($r=.26$, $z=-2.2$, $p<.05$). Het positieve verband tussen dit specifieke item van altruïsme en publieke rouw gaat dus voornamelijk op voor respondenten met een hoog opleidingsniveau, terwijl dit juist niet het geval is voor lager geschoolden; zij lieten juist zien dat een afname in altruïsme gepaard gaat met meer publieke rouw. Er werden geen verschillen gevonden voor sekse en leeftijd.

De samenhang tussen publieke rouw en sensatiebelustheid

De correlatie tussen de totaalscores van publieke rouw en sensatiebelustheid is positief ($r=.30$, $p<.01$). Hoe hoger de score op sensatiebelustheid, des te meer publieke rouw wordt gerapporteerd. Deze relatie is van gemiddelde sterkte. Uit nadere analyse van de correlaties tussen de afzonderlijke componenten van publieke rouw en sensatiebelustheid, zoals in Tabel 3 te zien is, blijkt dat er een opvallend sterke positieve correlatie bestaat tussen de eerste component van publieke rouw ('emotionele bewogenheid') en de tweede component van sensatiebelustheid ('nieuwsgierigheid naar het leven van anderen') ($r=.48$, $p<.01$). Hiervoor geldt; hoe hoger de score op nieuwsgierigheid naar het leven van anderen, des te groter de kans op emotionele bewogenheid. Tevens wijzen deze resultaten uit dat alle componenten van publieke rouw negatief correleren met de derde component van sensatiebelustheid ('positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen'). Hoe hoger de score op positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen, des te kleiner dus de kans op publieke rouw. Opmerkelijk is ook dat er geen enkel significant verband bestaat tussen de drie componenten van publieke rouw en de eerste component van sensatiebelustheid ('behoefte aan spanning'). Samenvattend wijzen de resultaten uit dat er in grote lijn een significant positieve correlatie bestaat

tussen publieke rouw en sensatiebelustheid. Dit lijkt vooral bepaald te worden door de relatie tussen de drie componenten van publieke rouw en nieuwsgierigheid naar het leven van anderen.

Tabel 3: Correlaties tussen de afzonderlijke componenten van publieke rouw en sensatiebelustheid ($N \geq 461$)

	Emotionele bewogenheid	Publiek Rouwgedrag	Behoeft een kleine daad te stellen
Behoeft aan spanning	.10	.12	.11
Nieuwsgierigheid naar het leven van anderen	.48*	.23*	.28*
Positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen	-.09	-.06	-.18*

* $p \leq .01$

Voorgaand genoemde resultaten laten in het licht van sekse, leeftijd en opleidingsniveau geen bijzonderheden zien. Met betrekking tot politieke voorkeur blijkt dat het verband tussen publieke rouw en sensatiebelustheid voornamelijk opgaat voor respondenten met een rechtse politieke voorkeur; zij scoorden significant hoger ($r=.44$, $p<.05$) dan respondenten met een linkse voorkeur ($r=.17$, $z=-2.11$, $p<.05$).

De samenhang tussen egoïsme en sensatiebelustheid

Bij de benadering van de vierde hypothese omtrent een positief verband tussen egoïsme en sensatiebelustheid, is tevens gebruik gemaakt van de Bonferroni-correctie. Significant positieve verbanden zijn gevonden tussen de totaalscore van sensatiebelustheid en drie van de in totaal zeven egoïsme-items ($r=.16$, $p=.001$ tot en met $r=.24$, $p<.001$), hoewel opgemerkt moet worden dat deze relaties als klein worden bestempeld. Uit analyse waarin de samenhang van de verschillende componenten van sensatiebelustheid met de egoïsme-items is berekend, blijken vier van deze relaties significant positief te zijn. Voor de zojuist genoemde verbanden geldt dat hoe hoger de score op egoïsme, des te groter de kans op sensatiebelustheid. Opvallend is dat alle items, met uitzondering van item 45 ('Ik heb wel eens prestaties aan mezelf toegeschreven die (ook) aan anderen toebehoorden'), negatief correleren met de derde component van sensatiebelustheid ('positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen'). Voor deze component geldt dan ook hoe hoger de score op egoïsme, des te minder kans op positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen. Uit deze resultaten kan de positieve relatie tussen egoïsme en sensatiebelustheid, zoals deze in de hypothese werd verondersteld, niet eenduidig worden bevestigd.

De analyses van deze correlaties zijn daarnaast afzonderlijk voor sekse, leeftijd, politieke voorkeur en opleidingsniveau uitgevoerd. Uit deze analyses blijken geen afwijkende resultaten voor sekse en politieke voorkeur. Wel zijn er interessante resultaten gevonden ten aanzien van opleidingsniveau en leeftijd voor item 47, één van de egoïsme-items die een significant positieve relatie blijkt te hebben met de totaalscore van sensatiebelustheid. Dit item luidt: 'Het nastreven van persoonlijke kansen vind ik belangrijker dan goede relaties met anderen'. De groep met een gemiddeld opleidingsniveau blijkt positief te scoren op de relatie tussen item 47 en sensatiebelustheid ($r=.32$, $p<.05$), terwijl de groep met een hoog opleidingsniveau juist een negatieve score laat zien ($r=-.04$, $z=3.64$, $p<.05$) met betrekking tot deze samenhang. De overwegend positieve correlatie tussen sensatiebelustheid en item 47 die in eerste instantie aan het licht kwam, gaat dus niet op voor hoger opgeleiden. Met betrekking tot de afzonderlijke leeftijdscategorieën lijkt er tevens een bijzondere situatie te bestaan voor de correlatie tussen item 47 en sensatiebelustheid. Oudere respondenten vanaf zestig jaar laten hier een negatieve correlatie ($r=-.35$, $p<.05$) zien, die significant verschilt van de positieve correlaties van jonge respondenten tot 35 jaar ($r=.18$, $z=2.85$, $p<.05$) en respondenten in de leeftijd van 35 tot en met 60 jaar ($r=.13$, $z=2.51$, $p<.05$).

De samenhang tussen altruïsme en sensatiebelustheid

De vijfde hypothese veronderstelt een negatief verband tussen altruïsme en sensatiebelustheid. Uitgaande van een gecorrigeerde grenswaarde is er tussen de totaalscore van sensatiebelustheid en de

altruïsme-items echter geen enkele significant negatieve relatie. Wel zijn er positieve verbanden vastgesteld tussen de totaalscore van sensatiebelustheid en vier altruïsme-items, variërend van $r=.17$ ($p<.001$) tot en met $r=.25$ ($p<.001$). De sterkte van deze verbanden loopt uiteen van klein tot gemiddeld. Voor deze relaties geldt; hoe hoger de score op altruïsme, des te meer sensatiebelustheid er gerapporteerd wordt. Analyse van de relaties tussen de verschillende componenten van sensatiebelustheid en de altruïsme-items toont aan dat, in tegenstelling tot het veronderstelde negatieve verband, de meerderheid van de significante relaties een positief karakter heeft. Concluderend lijken er nauwelijks aanwijzingen te zijn voor een negatief verband tussen altruïsme en sensatiebelustheid, terwijl er juist meer aanwijzingen zijn voor een omgekeerde relatie.

In het licht van enkele aanvullende analyses zijn er geen afwijkende resultaten gevonden op deze correlaties voor de verschillende seksen en politieke voorkeuren. Met betrekking tot item 38 van de altruïsme-schaal ('Ik heb wel eens iemand die ik nauwelijks kende een helpende hand toegestoken') blijkt dat het positieve verband met sensatiebelustheid voornamelijk opgaat voor respondenten met een laag of juist hoog opleidingsniveau. De correlatie is dan respectievelijk $r=.43$ ($z=2.19$, $p<.05$) en $r=.32$ ($z=-2.30$, $p<.05$), hetgeen significant verschilt van respondenten met een gemiddeld opleidingsniveau ($r=.09$, $p>.05$). Voor item 46 ('Ik heb wel eens ellentlange verhalen van een vriend of vriendin aangehoord terwijl ik daar eigenlijk geen zin in had') geldt dat een positief verband tussen dit item en sensatiebelustheid vooral opgaat voor een laag ($r=.48$, $p<.05$) opleidingsniveau, terwijl dit verband niet of in mindere mate opgaat voor respondenten met een gemiddeld ($r=.08$, $p>.05$) of hoog ($r=.21$, $p<.05$) opleidingsniveau. Laag opgeleiden verschillen hier significant van respondenten die een gemiddelde opleiding hebben genoten ($z=2.60$, $p<.05$). Dit verschil werd echter niet gevonden tussen laag en hoog opgeleide respondenten. Opvallend bij het onderzoeken van deze correlaties met afzonderlijke leeftijdsgroepen, is dat een positief verband tussen item 38 van altruïsme en sensatiebelustheid voornamelijk opgaat voor respondenten vanaf 35 jaar ($r=.35$, $p<.05$), terwijl dit voor jonge respondenten significant minder het geval is ($r=.16$, $z=-1.98$, $p<.05$).

Sekseverschillen

Sekseverschillen zijn bepaald ten aanzien van publieke rouw, sensatiebelustheid, egoïsme en altruïsme. Voor de totaalscore van publieke rouw geldt dat vrouwen ($M=28.4$, $SD=5.9$) significant hoger scoorden dan mannen ($M=26.3$, $SD=6.0$) ($t(463)=-3.90$, $p<.01$). Dit is een relatief klein verschil ($ES=.03$) (Cohen, zoals geciteerd in Pallant, 2005). Wat betreft de onderliggende componenten van publieke rouw is het opvallend dat er geen sekseverschil is ten opzichte van de component die 'publiek rouwgedrag' beschrijft. Bij de twee andere componenten werd er wel een sekseverschil gevonden. Op 'emotionele bewogenheid' scoorden vrouwen ($M=15.4$, $SD=3.4$) significant hoger dan mannen ($M=14.1$, $SD=3.5$) ($t(469)=-3.86$, $p<.01$). Op 'de behoefte een kleine daad te stellen' scoorden vrouwen ($M=7.7$, $SD=2.5$) eveneens significant hoger dan mannen ($M=6.9$, $SD=2.3$) ($t(471)=-3.80$, $p<.01$). De sterkte van dit sekseverschil is in beide gevallen beperkt ($ES=.03$). Samengevat scoorden vrouwen over het algemeen hoger op publieke rouw dan mannen. Dit verschil is echter gering.

Ten aanzien van egoïsme lijkt er nauwelijks sprake van een sekseverschil. Slechts voor item 47 ('Het nastreven van persoonlijke kansen vind ik belangrijker dan goede relaties met anderen') scoorden mannen ($M=2.2$, $SD=0.9$) significant hoger dan vrouwen ($M=2.0$, $SD=0.9$) ($t(475)=2.90$, $p<.01$) hoewel dit een gering verschil was ($ES=.02$). Een overtuigend sekseverschil in termen van egoïsme lijkt dan ook zo goed als afwezig te zijn.

Met betrekking tot altruïsme blijken vrouwen bescheiden, maar significant hoger te scoren dan mannen. Dit geldt grofweg voor de helft van de items. Het grootste significante verschil in gemiddelden bestaat voor item 40 ('Ik ben eerder geneigd anderen te helpen, als ik er zelf iets voor terug krijg') waarop vrouwen ($M=3.7$, $SD=1.2$) hoger scoorden dan mannen ($M=3.4$, $SD=1.1$) ($t(478)=-3.79$, $p<.01$). Dit is echter een relatief klein verschil ($ES=.03$). Uit deze resultaten blijkt dat er aanwijzingen bestaan voor een hogere mate van altruïsme bij vrouwen in vergelijking met mannen.

Met betrekking tot sensatiebelustheid zijn sekseverschillen zowel berekend voor de totaalscore alsook voor de verschillende componenten van dit concept. Wat betreft de totaalscore blijkt dat vrouwen ($M=52.7$, $SD=8.7$) ook op dit concept significant hoger scoorden dan mannen ($M=50.9$, $SD=7.8$) ($t(454)=-2.28$, $p<.05$). Dit is een betrekkelijk klein verschil ($ES=.01$). Uit analyse van de afzonderlijke componenten blijkt dat dit sekseverschil in het bijzonder voortkomt uit de tweede component van sensatiebelustheid ('nieuwsgierigheid naar het leven van anderen'), waar vrouwen

($M=12.6$, $SD=4.0$) significant hoger scoorden dan mannen ($M=9.9$, $SD=3.0$) ($t(457.32)=-8.23$, $p<.01$). Dit verschil is relatief sterk ($ES=.13$). Voor de andere componenten zijn geen significante sekseverschillen gevonden. Waar er een verschil in de mate van sensatiebelustheid waarneembaar is, blijken vrouwen hoger te scoren dan mannen.

DISCUSSIE

De samenhang tussen publieke rouw en egoïsme

Vanuit theorievorming en onderzoek tot nu toe (Walgrave & Stouthuysen, 1998; West, 2004) bestaat de verwachting dat met betrekking tot publieke rouw, egoïstische motieven een belangrijke rol spelen. Deze veronderstelling wordt in huidig onderzoek evenwel niet bevestigd. Dit biedt een empirisch tegengeluid voor het felle betoog van West. Hoewel een egoïstisch motief volgens West een logische verklaring is voor het fenomeen publieke rouw, blijkt in onderhavig onderzoek immers geen verband te bestaan tussen egoïsme en publieke rouw. Wellicht is het meer dan egoïsme, de behoefte om zich te profileren of de behoefte aan rituelen nu het geloof deze rol in de samenleving steeds minder vervult. Volgens Walgrave en Stouthuysen heeft de secularisatie geleid tot een algehele afname van rituelen. Bindende instituties zoals de kerk, maar ook het gezin en het land, hebben plaatsgemaakt voor een maatschappij waarin we vreemden van elkaar zijn, zo stelt West. De versplintering van de samenleving wijst op publieke rouw als middel om een gevoel van verbondenheid te creëren (Walgrave & Stouthuysen, 1998). Publiek rouwen biedt bovendien een ritueel waarin mogelijk de verwerking van een persoonlijk verlies kan worden vormgegeven. Een beter begrip van deze specifieke functie van publieke rouw is vereist om dit argument te ondersteunen, maar valt buiten het kader van dit onderzoek. De overtuiging dat publieke rouw meer aspecten bevat dan het uiten van een laatste eerbetoon blijft voortbestaan. Deze ‘dubbele bodem’ lijkt in het licht van de resultaten echter onterecht benoemd als egoïsme.

De samenhang tussen publieke rouw en altruïsme

Hoewel de benadering van verschillende critici omtrent egoïstische motieven geen stand houdt, lijken ze wel terecht de vermoedelijke relatie tussen altruïsme en publieke rouw in twijfel te trekken. De samenhang tussen publieke rouw en altruïsme kan in huidig onderzoek evenmin overtuigend worden aangetoond. Het ontbreken van deze relatie sluit aan bij de overtuiging dat er een ‘dubbele bodem’ bestaat met betrekking tot de verschillende motieven die kunnen leiden tot publiek rouwen. Massale uitingen van publieke rouw lijken in ieder geval niet het resultaat te zijn van een samenleving die het belang van de ander voorop stelt.

Ondanks het feit dat er geen overtuigend verband tussen de twee concepten wordt gevonden, blijken enkele altruïsme-items toch een positieve samenhang te hebben met publieke rouw. Aanvullende analyses met betrekking tot deze samenhang duiden op een mogelijke rol van politieke voorkeur en opleidingsniveau. Eén van de altruïsme-items die een significant positieve relatie heeft met publieke rouw is met name van toepassing op respondenten met een linkse politieke voorkeur en een hoog opleidingsniveau. Het is aannemelijk dat het sociale karakter van de linkse politieke stroming hierbij een rol speelt. Tam (2001) stelt in zijn artikel over progressieve politiek dat deze stroming in het bijzonder participierend burgerschap omarmt. Bovendien bevorderen instellingen voor hoger onderwijs volgens Moiseyenko (2005) de sociale cohesie. Deze aspecten spelen mogelijk een rol ten aanzien van politieke voorkeur en opleidingsniveau en de relatie van deze variabelen met de samenhang tussen het altruïsme-item en publieke rouw.

De samenhang tussen publieke rouw en sensatiebelustheid

Een samenhang tussen publieke rouw en sensatiebelustheid werd op basis van theorievorming en onderzoek tot nu toe niet verwacht. Wel wijzen maatschappijkritische geluiden (Beunders, 2002; West, 2004) in de richting van een positief verband, hetgeen door de resultaten van huidig onderzoek wordt ondersteund. Een nadere blik op de relaties tussen de verschillende componenten van beide concepten wijst uit dat er een opvallend sterk verband bestaat tussen publieke rouw en ‘nieuwsgierigheid naar het leven van anderen’. Een relatie tussen publieke rouw en de andere componenten van sensatiebelustheid, te weten ‘behoefte aan spanning’ en ‘positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen’ wordt niet of in mindere mate gevonden. Nieuwsgierigheid naar het leven van

anderen blijkt met name gerelateerd aan de component van publieke rouw die 'emotionele beweging' omvat.

De relatie tussen emotionele beweging en nieuwsgierigheid naar het leven van (onbekende) anderen is nauwelijks verrassend. Nieuwsgierigheid naar het leven van anderen kan leiden tot het zich op de hoogte stellen van 'het glamoureuze en dramatische leven van de sterren'. Zo ontstaat een gevoel van betrokkenheid wat de kans op emotionele beweging bij het overlijden van een publiek persoon vergroot.

Gibson (2007) beschrijft voorgaande als een hoofdzakelijk door de media gefaciliteerd proces. Excessieve media-aandacht voor publieke figuren leidt volgens haar tot gedeelde herinneringen. Deze collectieve herinneringen aan publieke figuren leiden tot gevoelens van diepe ontroering tengevolge van het overlijden, terwijl er nooit een persoonlijke band heeft bestaan. Ook emotionele beweging omtrent de dood van niet-publieke individuen lijkt direct in verbinding te staan met de hoeveelheid media-aandacht die hieraan wordt geschonken (Walgrave & Stouthuysen, 1998). Het is daarbij belangrijk om te vermelden dat deze specifieke component van publieke rouw, emotionele beweging, een vorm van rouw weergeeft die in mindere mate publiek is. Het hoeft niet te leiden tot daadwerkelijk gedrag, zoals het bijwonen van een herdenkingsceremonie. Hoewel speculatief, lijkt het aannemelijk dat de media een rol speelt in dit geheel. Deze rol zal in huidig onderzoek echter niet nader worden behandeld.

Een opvallend resultaat van huidig onderzoek is dat de gevonden relatie tussen publieke rouw en sensatiebelustheid hoofdzakelijk voor een specifiek component van laatstgenoemd concept opgaat: nieuwsgierigheid naar het leven van anderen. Deze component werd in wetenschappelijk onderzoek (Ball et al., 1984; Beauducel et al., 2003; Roth et al., 2005; Zuckerman, 1994) niet eerder beschouwd als essentieel onderdeel van sensatiebelustheid. In huidig onderzoek blijkt echter dat deze component een cruciale rol speelt ten aanzien van publieke rouw, terwijl dit niet dusdanig opgaat voor de componenten 'behoefte aan spanning' en 'positieve waardering van nieuwe gebeurtenissen'. Dit wijst op de mogelijkheid dat in onderhavig onderzoek een nieuw aspect van sensatiebelustheid is geconstateerd: nieuwsgierigheid naar het leven van anderen. Meer onderzoek naar de implicaties van deze toevoeging is echter vereist, hetgeen buiten de context van huidig onderzoek valt.

Interessant detail is dat het verband tussen emotionele beweging en nieuwsgierigheid naar het leven van anderen met name opgaat voor respondenten met een rechtse politieke voorkeur. Voor deze politieke voorkeur geldt dat er een opvallend sterke positieve samenhang bestaat met de relatie tussen publieke rouw en sensatiebelustheid. Vanuit de gedachte dat aanhangers van een rechtse politieke stroming doorgaans pleiten voor zelfredzaamheid (Hixson, 1992), is het onwaarschijnlijk dat voor deze groep sociale motieven een hoofdrol spelen ten aanzien van publieke rouw. Een relatie met sensatiebelustheid is in deze meer aannemelijk. Het is een meer egocentrisch motief dat aansluit bij een, op zelfredzaamheid gerichte, rechtse politieke overtuiging.

Egoïsme en altruïsme uitgelicht

Zoals reeds benoemd kan in huidig onderzoek geen overtuigende relatie worden aangetoond tussen publieke rouw en egoïsme dan wel altruïsme. Opvallend is dat er wel een gematigd verband bestaat, als wordt gekeken naar de vragen waarin een expliciete vorm van deze concepten staat. In plaats van een vraag waarin een voorbeeld wordt gebruikt van egoïsme dan wel altruïsme, wordt in dit type vragen voorgelegd aan wiens belang de meeste waarde wordt gehecht; dat van jezelf of dat van een ander? Het fundamentele karakter van deze vragen lijkt hierbij doorslaggevend. Dit kan erop duiden dat het expliciet benoemen van egoïsme en altruïsme een geschikte vorm is om de relatie met publieke rouw te meten. Ook bestaat de mogelijkheid dat een meer overte vorm van egoïsme en altruïsme samenhangt met publieke rouw, terwijl deze samenhang bij een meer coverte vorm niet wordt gevonden. Als we hiervan uit gaan, kan een verklaring worden gevonden in literatuur omtrent de heersende cultuur van meningsuiting. Hayes, Glynn en Shanahan (2005) stellen dat het klimaat der opinie, de bereidheid om een mening te ventileren beïnvloedt. Vrijheid van meningsuiting wordt, in Nederland in het bijzonder, gezien als een groot goed. Wellicht is het dit klimaat, dat het openlijk tonen van de persoonlijke mening aanmoedigt. Ook waar het gaat om controversiële onderwerpen, zoals publieke rouw.

Sekseverschillen

De resultaten van huidig onderzoek suggereren dat vrouwen meer geneigd zijn tot publieke rouw dan mannen. Wanneer publieke rouw wordt geïnterpreteerd als het stellen van een emotionele daad, dan sluit dit beeld aan bij de redenering van Schut et al. (1997), Vingerhoets en Van Heck (1990) en De Ridder (in Sherr & St. Lawrence, 2000). Vrouwen zijn vanuit deze gedachtegang meer dan mannen geneigd zich emotioneel te uiten na een sterfgeval in de persoonlijke kring. Dit onderzoek veronderstelt aan de hand hiervan dat ook in het geval van publieke rouw, hoewel slechts ten dele vergelijkbaar met rouw in de privésfeer, vrouwen meer geneigd zijn zich emotioneel te uiten dan mannen. De resultaten van voorliggend onderzoek geven evenwel aanleiding tot een nuancering van deze gedachte. Het gevonden sekseverschil gaat namelijk hoofdzakelijk op voor de aspecten 'emotionele bewogenheid' en 'behoefte een kleine daad te stellen' en niet zozeer voor 'publiek rouwgedrag'. Het is op de eerste twee aspecten dat vrouwen aanmerkelijk meer actie rapporteren dan mannen. Dit kan erop duiden dat vrouwen meer geneigd zijn emoties te uiten binnen een relatief private context. Met betrekking tot de component 'publiek rouwgedrag', ligt de nadruk namelijk meer op gedrag en minder op emoties en er wordt dan ook geen sekseverschil meer gevonden. Deze resultaten ondersteunen de notie dat vrouwen zich meer dan mannen aangetrokken voelen tot een emotionele uiting van publieke rouw in kleine kring.

Dit verschil kan tevens geïnterpreteerd worden in termen van seksespecifiek rolgedrag en de daaraan inherente sociale verwachtingen. Mogelijk bestaat er een specifiek mannelijke variant van publieke rouw waarin boosheid, agressie of onvrede over de maatschappij centraal staan. In een onderzoek naar Type A gedrag; voornamelijk vijandigheid en agressie, concludeert Kopper (1993) dat vrouwen beter in staat zijn hun agressie onder controle te houden dan mannen. Daarnaast stelt zij dat mannen meer dan vrouwen geneigd zijn hun boosheid te uiten. Dit wijst in de richting van een potentiële mannelijke variant van publieke rouw die in huidig onderzoek niet expliciet aan bod komt. Voorgaande kan bijdragen aan het feit dat vrouwen over het algemeen hoger scoren op publieke rouw dan mannen.

Ook met betrekking tot maatschappelijke onvrede lijkt publieke rouw een belangrijke functie te vervullen. Van Vree (2003) beschrijft dit fenomeen in het licht van de maatschappelijke commotie omtrent Pim Fortuyn. Fortuyn sprak een breed maatschappelijk gevoel van onbehagen en miskennis aan. Hoewel zijn populariteit, volgens Van Vree, voornamelijk het product was van een verstoorde relatie tussen burgers en overheid, leidde zijn dood tot massale rouwreacties. Publieke rouw als podium van agressieve uitingen ofwel maatschappelijke onvrede is niet als zodanig in huidig onderzoek gemeten. De mogelijkheid bestaat dat hierdoor de deelname van mannen aan publieke rouw lager uitvalt dan in werkelijkheid het geval is.

Met betrekking tot de meer publieke component van publieke rouw, waaronder actief gedrag zoals bloemen leggen en een uitvaart bijwonen, bestaat echter geen verschil tussen mannen en vrouwen. De afwezigheid van een sekseverschil is binnen deze context vrij opmerkelijk; is het leggen van bloemen niet voornamelijk feminien gedrag?

Een verklaring hiervoor is dat er verschillende motieven kunnen bestaan voor mannen en vrouwen om publiek rouwgedrag te vertonen. Deze verschillende motieven hebben elkaar met betrekking tot deze component van publieke rouw mogelijk geneutraliseerd. Terwijl vrouwen zich meer op emoties richten tengevolge van een probleem (Stroebe, Hansson, Stroebe & Schut, 2001) zijn mannen over het algemeen meer gericht op oplossingsgedrag. Publieke rouw als uiting van agressie of maatschappelijke onvrede leidt er mogelijk toe dat mannen, evenveel als vrouwen geneigd zijn publiek te rouwen. Vanuit deze redenering en voorgaand sekseverschil ten aanzien van de overige componenten, lijkt huidig onderzoek vooral de vrouwelijke beweegredenen van publieke rouw te hebben gemeten. Uit de resultaten van huidig onderzoek blijkt immers dat vrouwen, meer dan mannen, zich emotioneel uiten met betrekking tot het verlies van een onbekend persoon, terwijl mannen en vrouwen in gelijke mate publiek rouwgedrag aangeven te vertonen.

Ten opzichte van egoïsme blijkt er slechts voor één item een sekseverschil waarneembaar dat bovendien minimaal is. Kort gezegd lijkt er voor dit concept nauwelijks sprake van een sekseverschil. Dit is overeenkomstig de verwachting van huidig onderzoek naar aanleiding van eerder onderzoek (Grusec et al., 1989; Hartenian & Shepard 1991). Grusec et al. stellen bijvoorbeeld dat mannen en vrouwen mogelijk verschillen in hun motieven voor de keuzes die zij maken in morele dilemma's. Desondanks kunnen zij wel een gelijke mate van egoïsme vertonen.

Omtrent altruïsme wordt in verschillende wetenschappelijke publicaties herhaaldelijk geen sekseverschil gevonden (Chou, 1998; Fletcher & Major, 2004; Monroe, 1991). De resultaten van huidig onderzoek bevestigen dit beeld gedeeltelijk, maar geven daarnaast aanleiding tot een bescheiden nuancering. Uit globaal de helft van de items blijkt namelijk dat vrouwen meer dan mannen geneigd zijn tot altruïsme, hoewel er geen verschil bestaat voor de overige items. Dit sluit aan bij het betoog van Grusec et al. (1989). Zij beargumenteren dat uit zowel wetenschappelijke literatuur als het stereotypische beeld blijkt dat vrouwen verzorgend, ondersteunend en meer geneigd zijn zich op te offeren dan mannen (Bakan, 1966; Goldberger & Breznitz, 1982; Berkowitz, 1972; Chodorow, 1978; Eagly & Steffen, 1984; Finch & Groves, 1983; Miller, 1976; Parsons & Bales, 1955; Spence & Helmreich, 1978). Gilligan (1982) verklaart dit verschil vanuit het argument dat vrouwen al vroeg leren zich meer verbonden te voelen met anderen en vanuit een moreel standpunt dientengevolge meer altruïsme vertonen. Mannen ontwikkelen juist een meer autonome attitude, waardoor zij minder afhankelijk zijn van anderen en hun morele oordeel tengevolge vaker baseren op gelijkheid en objectiviteit. Vanuit een ander perspectief worden verschillen in altruïsme tussen mannen en vrouwen verklaard vanuit verschillen in empathisch vermogen (Eisenberg, 1982; Hoffman, 1977). Er bestaan verschillen in de mate waarin mannen en vrouwen zelfopofferend gedrag vertonen vanuit empathische motieven. Het onderzoeken van relationele dilemma's die zelfopoffering bevatten, is volgens deze onderzoekers van belang bij het ophelderen van de aard van potentiële sekseverschillen in altruïsme. Vrouwen vertonen in deze dilemma's doorgaans meer empathie en worden in voorgaand onderzoek tengevolge beschouwd als meer altruïstisch dan mannen.

Ontwikkelingen op het gebied van emancipatie veronderstellen echter dat deze verklaringen niet opgaan voor een jongere leeftijdsgroep. De toename van emancipatie in de samenleving impliceert namelijk dat seksspecifiek rolgedrag, hetgeen ten grondslag ligt aan deze argumenten, afneemt in betekenis en dat dit verschil tengevolge steeds minder opgaat. In huidig onderzoek wordt dit verschil tussen generaties echter niet gevonden. Naast een verklaring op het gebied van sociaal leergedrag, is wellicht ook een biologische verklaring hier gerechtvaardigd. Hoewel gedrag niet direct veroorzaakt wordt door genen, is onderzoek naar de invloed van erfelijkheid van karaktertrekken noodzakelijk om een volledig beeld te krijgen (Rushton, 1987). Onderzoek naar de genetische component van altruïsme en agressie onder tweelingen (Rushton, Fulker, Neale, Nias & Eysenck, 1986) wijst uit dat meer dan de helft van pro- of antisociaal gedrag genetisch bepaald kan zijn. Ook toont dit onderzoek aan dat vrouwen meer altruïsme vertonen dan mannen.

Concluderend lijken zowel de afzonderlijke seksspecifieke rollen die mannen en vrouwen zich eigen maken alsook de erfelijke aanleg een rol te spelen in de mate en uiting van altruïsme zoals deze hier is gerapporteerd.

Vrouwen rapporteren eveneens meer sensatiebelustheid dan mannen. Dit verschil komt met name voort uit een sterk sekseverschil op de component 'nieuwsgierigheid naar het leven van anderen'. Vrouwen rapporteren aanzienlijk meer nieuwsgierigheid op dit vlak dan mannen. Dit verschil kan deels verklaard worden vanuit het onderzoek van Nevo en Nevo (1993) naar roddelen, een verwant concept. In dit onderzoek vonden zij dat vrouwen meer roddelen dan mannen. Als roddelen beschouwd wordt in het licht van de 'social comparison' theorie van Festinger (zoals geciteerd in Nevo & Nevo, 1993), zijn vrouwen meer geneigd zich te vergelijken met anderen om hun eigen capaciteiten, zelfbeeld en eigenwaarde beter te kunnen evalueren (Suls, 1977).

Deze bevinding druist in tegen de resultaten van eerder onderzoek waarin mannen stelselmatig hoger scoorden op sensatiebelustheid dan vrouwen (Ball et al., 1984; Beauducel et al., 2003; Roth et al., 2005; Zuckerman, 1994). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in eerder onderzoek niet specifiek gevraagd is naar nieuwsgierigheid naar het leven van anderen als expliciet onderdeel van sensatiebelustheid. Zuckerman (1994) vroeg in het bijzonder naar risicovol, extreem gedrag en Roth et al. (2007) legden de nadruk op de onderliggende behoefte. Nieuwsgierigheid naar het leven van anderen werd in deze literatuur niet eerder beschouwd als een onderdeel van sensatiebelustheid. In huidig onderzoek is dit aspect wel meegenomen, vanuit de verwachting dat dit een belangrijke rol speelt in relatie tot publieke rouw.

Implicaties

Met betrekking tot de beperkingen en implicaties van huidig onderzoek is het noodzakelijk een aantal overwegingen te noemen. Ten aanzien van de meetwijze is gekozen voor een cross-sectioneel

onderzoek met een éénmalige meting. Dit impliceert dat verschillende concepten gelijktijdig en op één moment zijn gemeten. Een bezwaar van dit design is dat het hiermee niet mogelijk is een genuanceerd beeld van een ontwikkeling te verkrijgen. Oorzaak en gevolg zijn op deze manier immers niet te onderscheiden.

Een andere belangrijke kwestie omtrent de meetwijze is het gebruik van zelfrapportage. Deze vorm van informatieverzameling is overwegend subjectief en zeer gevoelig voor sociale wenselijkheid. Hiervoor is in deze vragenlijst niet gecontroleerd. Het is eventueel interessant, vanuit de overweging dat de concepten egoïsme en altruïsme bijzonder gevoelig zijn voor sociale wenselijkheid, te onderzoeken of eenzelfde soort verhouding in scores wordt gevonden als hiervoor wel gecontroleerd wordt.

Een volgend probleem binnen huidig onderzoek betrof de psychometrische kwaliteit van de vragenlijsten omtrent egoïsme en altruïsme. De vragenlijsten waren kort (respectievelijk zeven en negen items) en konden niet voldoen aan alle psychometrische eisen. Mogelijkerwijs is de gehanteerde vragenlijst van huidig onderzoek er niet in geslaagd een voldoende kwalitatief beeld van de omvang van het concept egoïsme te dekken. Hoewel hiervoor in de resultaten is gecorrigeerd, wordt de mogelijkheid niet uitgesloten dat met een betrouwbare en valide vragenlijst, andere resultaten worden verkregen. Dit is wellicht een optie voor volgend onderzoek.

Een andere mogelijke beperking is de wijze van respondentenwerving en de representativiteit van de populatie die daarmee bereikt is. De wervingsvorm kan bijvoorbeeld een systematische vertekening met zich mee hebben gebracht ten aanzien van het concept egoïsme. De respondenten van huidig onderzoek bestonden uit treinreizigers en verondersteld kan worden dat de mate van egoïsme in deze steekproef minder is dan in de populatie, gebaseerd op de keuze voor het openbaar vervoer. Hieraan zou namelijk een milieubewust argument ten grondslag kunnen liggen, wat niet direct samengaat met egoïsme. Uit onderzoek van Beirão en Sarsfield Cabral (2007) naar openbaar vervoer en het gebruik van een auto, blijken er aanvullend een aantal andere redenen te bestaan waarom reizigers bewust kiezen voor het openbaar vervoer: financiële overwegingen, mogelijkheden om te ontspannen of te lezen en het ontwijken van files. Het is tengevolge onduidelijk of hier sprake is van structurele vertekening met betrekking tot de resultaten van huidig onderzoek.

In onderhavig onderzoek is getracht met een kritische blik te kijken naar bepaalde motieven en motiveringen die een rol kunnen spelen bij publieke rouw. Hoewel er geen overtuigend bewijs is gevonden voor de bijdrage van egoïsme en altruïsme aan dit fenomeen, biedt het wel een ingang die nader onderzoek waard lijkt. De rol van sensatiebelustheid krijgt vooral gestalte middels de component nieuwsgierigheid naar het leven van anderen, die een positieve relatie heeft met publieke rouw. Analyse van de invloed van de variabelen politieke voorkeur, leeftijd en opleidingsniveau op de onderzochte relaties tussen publieke rouw en de verschillende concepten, had nauwelijks toegevoegde waarde.

LITERATUURLIJST

Arnett, J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and Individual Differences, 16*, 289-296.

Bakan, D. (1966). *The duality of human existence: An essay on psychology and religion*. Chicago: Rand MacNally.

Ball, I. L., Farnhill, D., & Wangeman, J. F. (1984). Sex and age differences in sensation seeking: Some national comparisons. *British Journal of Psychology, 75*, 257-265.

Batson, C. D. (1992). Experimental tests for the existence of altruism. *PSA: Proceeding of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association, 2*, 69-78.

Beauducel, A., Strobel, A., & Brocke, B. (2003). Psychometrische Eigenschaften und Normen einer Deutschsprachigen Fassung der Sensation Seeking Skalen, form V. *Diagnostica, 49*, 61-72.

- Beirão, G., & Sarsfield Cabral, J. A. (2007). Understanding attitudes towards public transport and private car: A qualitative study. *Transport Policy*, *14*, 478-489.
- Bereckzei, T., Birkas, B., & Kerekes, Z. (2007). Public charity offer as a proximate factor of evolved reputation-building strategy: An experimental analysis of a real-life situation. *Evolution and Human Behavior*, *28*, 277-284.
- Berkowitz, L. (1972). *Advances in experimental social psychology*. New York: Academic Press.
- Beunders, H. (2002). *Publieke tranen: De drijfveren van de emotiecultuur*. Amsterdam: Contact.
- Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkeley: University of California Press.
- Chou, K. (1998). Effects of age, gender, and participation in volunteer activities on the altruistic behavior of Chinese adolescents. *Journal of Genetic Psychology*, *159*, 195-202.
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, *46*, 735-754.
- Eisenberg, N. (1982). *The development of prosocial behavior*. New York: Academic Press.
- Finch, J., & Groves, D. (1983). *A labour of love: Women, work and caring*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Fletcher, T. D., & Major, D. A. (2004). Medical students' motivations to volunteer: An examination of the nature of gender differences. *Sex Roles*, *51*, 109-114.
- Gibson, M. (2007). Some thoughts on celebrity deaths: Steve Irwin and the issue of public mourning. *Mortality*, *12*, 1-3.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goldberger, L., & Breznitz, S. (1982). *Handbook of stress: Theoretical and clinical aspects*. New York: Free Press.
- Grusec, J. E., Mills, R. S. L., & Pedersen, J. (1989). Sex differences in reasoning and emotion about altruism. *Sex Roles*, *20*, 603-621.
- Hayes, A. F., Glynn, C. J., & Shanahan, J. (2005). Validating the Willingness to Self-Censor Scale: Individual differences in the effect of the climate of opinion on opinion expression. *International Journal of Public Opinion Research*, *17*, 443-455.
- Hartenian, L. S., & Shepard, J. M. (1991). Egoistic and ethical orientations of university students toward work-related decisions. *Journal of Business Ethics*, *10*, 303-310.
- Hixson, W. B., Jr. (1992). *Search for the American right wing: An analysis of the social science record, 1955-1987*. Princeton: Princeton University Press.
- Hoffman, M. L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviors. *Psychological Bulletin*, *84*, 712-720.

- Johnson, R. C., Danko, G. P., Darvill, T. J., Bochner, S., Bowers, J. K., Huang, Y. H., Park, J. Y., Pecjak, V., Rahim, A. R. A., & Pennington, D. (1989). Cross-cultural assessment of altruism and its correlates. *Personality and Individual Differences, 10*, 855-868.
- Klekot, E. (2007). Mourning John Paul II in the streets of Warsaw. *Anthropology Today, 23*, 3-4.
- Kopper, B. A. (1993). Role of gender, sex role identity and type A behavior in anger expression and mental health functioning. *Journal of Counseling Psychology, 40*, 232-237.
- Linschoten, J. (1964). *Idolen van de psycholoog*. Utrecht: Erven J. Bijleveld.
- Miller, J. B. (1976). *Toward a new psychology of women*. Boston: Beacon Press.
- Moiseyenko, O. (2005). Education and social cohesion: Higher education. *Peabody Journal of Education, 80*, 89-104.
- Monroe, K. R. (1991). John Donne's people: Explaining differences between rational actors and altruists through cognitive frameworks. *Journal of Politics, 53*, 394-433.
- Mysterud, I. (1998). Egoism and altruism. *Trends in Ecology & Evolution, 13*, 467.
- Nevo, O., & Nevo, B. (1993). Gossip and counseling: The tendency to gossip and its relation to vocational interests. *Counseling Psychology Quarterly, 6*, 229-238.
- Pallant, J. F. (2005). *SPSS Survival manual: A step-by-step guide to data analysis with SPSS*. Crows Nest: Allen & Unwin.
- Parrott, W. G., & Harré, R. (2000). Princess Diana and the emotionology of contemporary Britain. *International Journal of Group Tensions, 30*, 29-38.
- Parsons, T., & Bales, R. F. (1955). *Family: Socialization and interaction process*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Roth, M., Schumacher, J., & Brähler, E. (2005). Sensation seeking in the community: Sex, age, and sociodemographic comparisons on a representative German sample. *Personality and Individual Differences, 39*, 1261-1271.
- Roth, M., Hammelstein, P., & Brähler, E. (2007). Beyond a youthful behavior style: Age and sex differences in sensation seeking based on need theory. *Personality and Individual Differences, 43*, 1839-1850.
- Rushton, J. P. (1987). Evolution, altruism and genetic similarity theory. *Mankind Quarterly, 27*, 379-397.
- Rushton, J. P., Fulker, D. W., Neale, M. C., Nias, D. K. B., & Eysenck, H. J. (1986). Altruism and aggression: The heritability of individual differences. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 1192-1198.
- Schut, H. A. W., Stroebe, M. S., Keijser, J. de, & Bout, J. van den (1997). Intervention for the bereaved: Gender differences in the efficacy of two counseling programmes. *British Journal of Clinical Psychology, 36*, 63-72.
- Sherr, L., & St. Lawrence, L. (2000) (Eds.). *Women, health and the mind*. New York: Wiley.

- Spence, J. T., & Helmreich, R. L. (1978). *Masculinity & femininity: Their psychological dimensions, correlates, & antecedents*. Austin: University of Texas Press.
- Stroebe, M. S., Hansson, R. O., Stroebe, W., & Schut, H. (2001). *Handbook of bereavement research*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Suls, J. M. (1977). Gossip as social comparison. *Journal of Communication*, 27, 164-167.
- Tam, H. (2001). *Progressive politics in the global age*. Cambridge: Polity Press.
- Verhaest, W., Verté, D., Metsenare, M. De, Elias, W., Kristoffersen, I., & Stuy, J. (2005). Het levensvragenonderzoek. *UVV Info*, 494-500.
- Vingerhoets, A. J. J. M., & Heck, G. L. van (1990). Gender, coping and psychosomatic symptoms. *Psychological Medicine*, 20, 73-87.
- Vree, F. van (2003). Symptomen van de tijd [elektronische versie]. *Krisis: Tijdschrift voor Empirische Filosofie*, 75-84. Gevonden op 2 april 2008, op <http://www.vanvree.nl/symptomen%20van%20de%20tijd.html>
- Walgrave, S., & Stouthuysen, P. (1998). Van tranen naar gebalde vuisten: Over de politisering van privé-verdriet: De zaak Dutroux. *Tijdschrift voor Sociologie*, 19, 347-376.
- Walker, J. (2007). Narratives in the database: Memorializing September 11th online. *Computers and Composition*, 24, 121-153.
- Wedekind, C., & Braithwaite, A. (2002). The long-term benefits of human generosity in indirect reciprocity. *Current Biology*, 12, 1012-1015.
- West, P. (2004). *Conspicuous compassion: Why sometimes it really is cruel to be kind*. London: Civitas.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge: University Press.